

КЛАСИФІКАЦІЯ ГРОМАДСЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена класифікації громадських об'єднань в Україні. Автор наводить приклади існуючих в сучасній науковій думці класифікацій залежно від різноманітних критеріїв поділу. Також в статті наведені законодавча класифікація неурядових організацій в Україні та Російській Федерації.

Постановка проблеми. Широке коло можливих форм громадських організацій найкращим чином відображає функціональну різноманітність у їх функціонуванні. Хоча, на відміну від Російської Федерації, законодавчо форми громадських організацій в Україні не встановлені, проте теоретична класифікація їх наводиться у працях вітчизняних і зарубіжних вчених.

Ступінь наукової розробки проблеми. Розглядувана проблема є предметом дослідження вітчизняних учених-конституціоналістів. Найбільш ґрунтовно тема конституційно-правового статусу об'єднань громадян в Україні вивчається Т. М. Слінько, О. Г. Кушніренком, Ж. М. Пустовіт. Окремі аспекти висвітлені Г. Л. Ковальновою, С. Ю. Лукашем, В. Німченко та Н. Картавцевою.

Мега статті. Розглянути і проаналізування основні погляди на класифікацію громадських об'єднань в Україні.

Виклад основного матеріалу. Класифікація громадських організацій може бути найрізноманітнішою залежно від критеріїв, взятих за основу. Так сучасні юристи, політологи виділяють наступні їхні види [3,49]: за способом утворення та формами діяльності розрізняють: фронти, асоціації, спілки, фонди; за умовами членства можна згрупувати громадські організації на дві великі групи - з формально фіксованим та формально нефіксованим членством; за кількістю членів громадські організації бувають масові та елітарні; за способом формування і ступенем охоплення мас - стихійні та свідомо організовані; за складом - професійні, жіночі, молодіжні, етнічні тощо; за внутрішньою структурою – централизовані, децентрализовані; за масштабом діяльності – місцеві (поширюються на відповідні адміністративно-територіальні одиниці), загальнодержавні (або всеукраїнські - діють на всій території України), міжнародні (діяльність поширюється на територію України і хоча б ще однієї держави); за соціально-правовим статусом – легальні, нелегальні; за способом досягнення мети - реформаторські, консервативні; за соціальною значущістю для існування і розвитку суспільства - прогресивні, консервативні, реакційні.

Т. Слінько та О. Кушніренко запропонували об'єднати всі громадські організації у такі групи: екологічні, соціально-екологічні, природоохоронні; правозахисні групи та об'єднання; борці за справедливість; робітничий рух; громадсько-культурні, творчі, спортивні (здорового способу життя); жіночі рухи; миротворницькі рухи; історико-патріотичні [4, с.27-28].

Л. Лойко у своїй монографії дає детальніший розподіл громадських організацій за спрямованістю на такі групи [5, с.165]: професійні (профспілки, асоціації фермерів тощо); економічні (об'єднання підприємців, банкірів, роботодавців та ін.); соціально-демографічні (ветеранські, жіночі, молодіжні); конфесійні (церкви, релігійні общини, об'єднання мирян); культурологічні та просвітницькі; творчі (об'єднання артистів, письменників, художників); спортивно-туристичні та оздоровчі; наукові та науково-технічні; оборонні; національно-культурні; екологічні.

На думку Кравчук В.М. більш доцільною є класифікація громадських організацій за напрямками їх діяльності. За цим критерієм вчена групує всі громадські організації та благодійні фонди України у сім блоків: 1) права людини; 2) професійна діяльність; 3) поліпшення соціально-економічного становища країни; 4) сім'я та діти; 5) захист здоров'я населення та навколишнього середовища; 6) освіта; 7) культура.

До *першого* блоку відносяться організації, зусилля яких спрямовані на відстоювання громадянських прав і свобод першої необхідності – права на життя, здоров'я, недоторканність власності тощо, а також інших прав, свобод та законних інтересів різноманітних суспільних груп. Так, до цього блоку відносяться, правозахисні організації, організації сприяння розвитку демократії та становлення громадянського суспільства, організації сприяння розвитку місцевого самоврядування, громадські організації захисту прав та інтересів громадян, релігійні організації, молодіжні та студентські об'єднання, об'єднання ветеранів та інвалідів військових дій, репресованих і колишніх в'язнів, об'єднання учасників лі-

квідації аварії на Чорнобильській АЕС, об'єднання осіб зі спільними захворюваннями тощо.

Другий блок охоплює громадські організації, що створюються для підтримки й оптимізації професійної діяльності людей. Це насамперед професійні спілки, асоціації адвокатів, спілки промисловців та підприємців, а також інші організації сприяння розвитку підприємництва та професійні об'єднання.

Третій блок: благодійні фонди сприяння здійсненню програм поліпшення соціально-економічного становища у країні, організації і добродійні фонди соціального захисту та поліпшення матеріального становища малозабезпечених верств населення, благодійні фонди надання допомоги багатодітним родинам, благодійні фонди надання допомоги талановитій молоді, громадські організації та благодійні фонди, що надають допомогу біженцям і мігрантам, організації та благодійні фонди надання допомоги громадянам, що постраждали внаслідок екологічних, техногенних та інших катастроф, добродійні фонди сприяння здійсненню догляду за хворими, інвалідами, людьми похилого віку та соціальної реабілітації інвалідів й осіб, які потребують лікування, благодійні фонди надання допомоги вчителям, вченим, студентам, учням тощо.

Четвертий блок громадських організацій охоплює жіночі громадські організації, об'єднання багатодітних сімей, дитячі громадські організації, благодійні фонди сприяння захисту материнства та дитинства тощо.

П'ятий блок становлять екологічні громадські організації і благодійні фонди сприяння розвитку природно-заповідного фонду та природоохоронної справи, громадські організації і благодійні фонди пропагування здорового способу життя, оздоровчо-спортивні організації, добродійні фонди сприяння розвитку охорони здоров'я.

Шостий блок об'єднує освітні та науково-освітні організації, благодійні фонди сприяння розвитку науки й освіти.

Сьомий блок утворюють культурно-просвітницькі об'єднання, благодійні організації та фонди сприяння розвитку культури, національно-культурні товариства [6, с.85-88].

На нашу думку, законодавець, у спробі зробити поділ між об'єднаннями громадян в Законі України «Про об'єднання громадян» провів лише поверхневу межу, виділивши в масиві об'єднань громадян лише політичні партії та громадські організації [1, с.504]. Більш конкретизованим є погляд російських законодавців на питання класифікації громадських об'єднань. Так,

Федеральний Закон Російської Федерації «Про громадські об'єднання» від 19 травня 1998 р. № 82-ФЗ [2, с.82] із наступними змінами виділяє такі організаційно-правові форми громадських об'єднань: а) громадська організація, б) громадський рух, в) громадський фонд, г) громадська установа, д) орган громадської самодіяльності. Організаційно-правовими формами політичних громадських об'єднань є громадські організації (для політичних організацій, у тому числі політичні партії) і громадський рух (для політичного руху) (доповнено Федеральним законом від 19.07.98 № 112-ФЗ). Федеральний Закон Російської Федерації під громадською організацією розуміє “засноване на членстві громадське об'єднання, яке створено на основі спільної діяльності для захисту спільних інтересів і досягнення статутних цілей громадян”. Згідно з Федеральним Законом громадським рухом є складене з учасників масове громадське об'єднання, яке не має членства і переслідує соціальні, політичні та інші суспільно-корисні цілі, підтримувані учасниками громадського руху. Громадським фондом за Федеральним Законом є один із видів некомерційних фондів, що являє собою громадське об'єднання, яке не має членства, мета якого полягає у формуванні майна на основі добровільних внесків, інших не заборонених законом надходжень і використання даного майна на суспільно-корисні цілі. Громадською установою є громадське об'єднання, яке не має членства, та ставить за мету надання конкретного виду послуг, що відповідають інтересам учасників громадського об'єднання. Органом громадської самодіяльності за Федеральним Законом є громадське об'єднання, що не має членства, мета якого є спільне вирішення різноманітних соціальних проблем, що виникають у громадян за місцем проживання, роботи і навчання, діяльність якого спрямована на задоволення потреб необмеженого кола осіб, чий інтереси пов'язані з досягненням статутних цілей і реалізацією програм органу громадської самодіяльності за місцем його створення. Політичним громадським об'єднанням є громадське об'єднання, у статуті якого в числі головних цілей повинна бути закріплена участь у політичному житті суспільства за допомогою впливу на формування політичної волі громадян, участь у виборах в органи державної влади і місцевого самоврядування, участь в організації і діяльності зазначених органів. Незалежно від їхньої організаційно-правової форми громадські об'єднання мають право створювати спілки (асоціації).

Підсумовуючи питання про класифікацію громадських об'єднань слід привести класифікацію надану В.М. Кравчук.

По-перше, на основі територіального принципу виокремлюється три види громадських організацій, правовий статус яких визначено законодавчо: міжнародні (всесвітні, регіональні) неурядові організації, головною метою яких є об'єднання зусиль приватних осіб та організацій, котрі працюють у сфері захисту прав та свобод особистості, охорони навколишнього середовища, заради вирішення різноманітних питань; всеукраїнські громадські організації, які поширюють свою діяльність на територію всієї України, причому для одержання статусу всеукраїнської громадської організації потрібна наявність осередків чи представництв у більшості областей України; громадські організації з місцевим статусом, котрі виявляються більш успішними, ніж загальнодержавні, завдяки своїй доступності і близькості до громадян.

По-друге, за сферами діяльності в Україні діють такі громадські організації (хоча цей перелік не є вичерпним): політичні - ОУН, молодіжні структури партій ("Молодий Народний Рух", Народно-демократична ліга молоді, Молодіжне об'єднання демократів, Українська соціал-демократична молодь тощо); економічні - Товариство винахідників і раціоналізаторів, Асоціація молодих підприємців, Всеукраїнська асоціація "Укрмолодьжитло"; екологічні - Українська екологічна асоціація "Зелений світ", "Зелена планета", Екологічний клуб "Каскад" та інші; антивоєнні - Фонд миру; профспілкові - Федерація профспілок України, Національна конфедерація профспілок України, Всеукраїнське об'єднання солідарності трудівників, профспілка "Єднання"; культурно-просвітницькі - Всеукраїнське товариство "Просвіта" ім. Т. Шевченка, Літературно-просвітницьке об'єднання "Талицько-Волинське братство", Історико-просвітницьке товариство "Меморіал" ім. В. Стуса, Українське товариство пам'яток історії та культури, Товариство "Знання України"; конфесійні - Комітет захисту Української Греко-Католицької Церкви, Братство Святого Андрія Первозванного, Українська Молодь Христова; етнічні - Польське культурно-освітнє товариство, Міжнародна асоціація німців "Відергебурт" ("Відродження"), "Руський рух України", Всеукраїнська асоціація кримських караїмів "Кримкарайлар", Суспільно-культурне товариство "Холмщина", Тернопільське товариство "Лемківщина".

По-третє, важливою є класифікація українських громадських організацій за складом: про-

фесійні - Спілка юристів України, Спілка офіцерів України, Спілка архітекторів України, Федерація волейболу України, Асоціація спортивного танцю, Національна Ліга композиторів України тощо; жіночі - Союз українок, Союз жінок України, Ліга українських жінок, Всеукраїнське жіноче народно-демократичне об'єднання "Дія", Всеукраїнська асоціація жінок "Славія", Організація солдатських матерів України, Жіноча громада, "Жіноче товариство імені О. Теліги"; молодіжні - Молодіжна організація "Сокіл", Українська скаутська організація "ПЛАСТ", Спілка української молоді (СУМ), "Молодий Народний Рух", Народно-демократична ліга молоді, Молодіжне об'єднання демократів, "Альянс молоді Тернопільщини", Лицарська школа козацької січової боротьби "Хрест", студентські братства при вищих навчальних закладах тощо.

По-четверте, залежно від походження ідеї створення громадської організації в Україні можемо розділити на дві групи: ті, що мають багаторічну історію та власні традиції, які зберігалися навіть за часів тоталітарного та авторитарного режиму, особливо у середовищі української діаспори, а після проголошення Україною незалежності більшість з таких організацій повернулася на українські терени. До цієї групи належать СУМ, "ПЛАСТ" та інші; відносно нові організації, ідея створення яких виникла завдяки впливові Заходу, запозиченню зарубіжного досвіду і які успадукували західні традиції. Так були організовані, центри довіри, анонімного обстеження на СНІД [6, с.88-91]. На нашу думку, вагомим недоліком наведеної вище класифікації є те, що одні й ті самі організації входять в різні групи залежно від критерію поділу. Вирішенням цього може бути перегляд і зміна критеріїв поділу організацій на види.

Висновки. В сучасній науковій думці існує цілий ряд способів класифікації громадських об'єднань залежно від взятих критеріїв. Проте на законодавчому рівні типологія об'єднань громадян зроблено недосконало. Більш конкретно дане питання повинно бути врегульоване на законодавчому рівні, шляхом внесення змін до діючого Закону України «Про об'єднання громадян», або при прийнятті Закону України «Про громадські організації».

Список літератури

1. Закон України «Про об'єднання громадян» // Відомості Верховної Ради України. - 1992. - № 34. - Ст. 504.
2. Об общественных объединениях: Федеральный Закон Российской Федерации № 82-ФЗ

от 19 мая 1998 г. /Общественные объединения. – М., -1999. –139с.

3. Лисенков С. Л. Загальна теорія держави і права: навчальний посібник / С. Л. Лисенков. – К.: “Юрисконсульт”, 2006. – 355с.

4. Слінько Т. М. Конституційно-правовий статус об'єднань громадян в Україні: навч. посіб./ Т. Слінько, О. Кушніренко. – Харків: Арсіс, 1998. – 176 с.

5. Лойко Л. І. Громадські організації етнічних меншин України: природа, легітимність, діяльність: [монографія] / Л. І. Лойко. – К.: Фоліант, 2005. – 634с.

6. Кравчук Валентина Миколаївна. Взаємовідносини громадських організацій і держави в умовах формування громадянського суспільства в Україні (теоретико-правові аспекти) : Дис... канд. наук: 12.00.01 – 2009.

Стаття надійшла до редколегії 28 лютого 2011 року.

Рекомендована до опублікування у “Віснику” членом редколегії А.З. Георгією.

A.M. Teslitskiy

Classification of Non-Governmental Organizations in Ukraine

Summary

The article deals with the classification of public associations in Ukraine. The author cites examples exist in modern scientific thought classifications based on different criteria. Also in the article the legal classification of non-governmental organizations in Ukraine and in the Russian Federation.

A.M. Tesliцкий

Классификация общественных объединений в Украине

Аннотация

Статья посвящена классификации общественных объединений в Украине. Автор приводит примеры существующих в современной научной мысли классификаций в зависимости от различных критериев. Также в статье приведены законодательная классификация неправительственных организаций в Украине и Российской Федерации.